

ŠTÁTNA ŠKOLSKÁ INŠPEKCIA

úsek inšpekčnej činnosti

Staré grunty 52, 841 04 Bratislava 4

SPRÁVA

o opatreniach zameraných na podporu menej úspešných žiakov vo vzdelávaní v strednej odbornej škole

V rámci komplexných inšpekcií vykonaných v 12 SOŠ (všetky školy mali vyučovací jazyk slovenský; z celkového počtu bolo 10 škôl štátnych a 2 cirkevné) sa sledovali aj počty menej úspešných žiakov, príčiny ich neúspechu a opatrenia zamerané na ich podporu zo strany škôl.

Za menej úspešného žiaka vo vzdelávaní bol pri inšpekciách považovaný žiak, ktorého vzdelávacie výsledky nevytvárali predpoklad na úspešné zvládnutie obsahu vzdelávania, resp. nedosahoval učebné výsledky primerané svojim osobnostným a najmä schopnostným predpokladom.

Zdrojom získavania informácií boli rozhovory s vedúcimi pedagogickými zamestnancami, s ostatnými pedagogickými zamestnancami, so žiakmi, informácie z pedagogickej a ďalšej dokumentácie školy (triedne výkazy, katalógové listy, dokumentácia z komisionálnych skúšok, materiály z rokovania poradných orgánov riaditeľa) a z priameho pozorovania výchovno-vzdelávacieho procesu.

Vnútný systém kontroly a hodnotenia žiakov, ktorého efektívnosť je významným faktorom pri eliminácii neúspechu žiakov vo vzdelávaní, bol so zadanými vlastnými spôsobmi, formami, postupmi a kritériami hodnotenia všeobecne rozpracovaný v ŠkVP na rôznej kvalitatívnej úrovni v 66,67 % (8 SOŠ) kontrolovaných škôl. Vo väčšine týchto škôl bol síce formálne vypracovaný, ale neúčinný, čo sa potvrdilo aj nízkou úrovňou vyučovania niektorých predmetov. Podľa vyjadrení riaditeľov škôl boli zákonní zástupcovia, v prípade mimoriadneho zhoršenia prospechu a správania žiaka, informovaní preukázateľným spôsobom prostredníctvom triednych rodičovských aktívov, osobných stretnutí, doručených písomných oznamov, resp. oznamov zapísaných v elektronickej žiackej knižke. Za negatívne možno považovať to, že stretnutia so zákonnými zástupcami žiakov boli podnietené zo strany škôl až na konci hodnotiaceho obdobia, keď žiak už z daného predmetu/ov neprosplieval (nie však vtedy, keď sa začali prejavovať primárne náznaky neúspechu). Vnútný systém kontroly a hodnotenia žiakov nebol rozpracovaný v 4 (33,33 %) kontrolovaných subjektoch.

Kontrolná a hospitačná činnosť nebola zo strany vedúcich pedagogických zamestnancov plánovaná a analyzovaná až v 58,33 % škôl. V školách, kde kontrolnú činnosť vykonávali, bolo identifikovaných niekoľko zásadných nedostatkov. Zápisnice zo zasadnutí pedagogických porád a predmetových komisií dokumentovali vyhodnocovanie edukačnej činnosti a študijných výsledkov žiakov len vo forme štatistických výsledkov, prípadne konštatovania nedostatkov bez následnej konštruktívnej analýzy príčin. K výchovno-vzdelávacím výsledkom žiakov neboli prijímané opatrenia, prípadne boli prijímané iba sporadicky, alebo len v rovine všeobecných formulácií, v mnohých prípadoch boli identické s predchádzajúcimi hodnotiacimi obdobiami. Škála foriem, ktorými vedúci pedagogickí zamestnanci získavajú informácie o príčinách slabého výkonu, o nastavených opatreniach a ich efekte je nedostatočná a obmedzuje sa na formálne nastavenia systému hodnotenia žiakov, na formálnu účasť na vyučovaní. Zo záznamov vedúcich pedagogických zamestnancov z priamych pozorovaní vyučovacích hodín vyplynulo, že dôraz v edukácii nebol kladený na preukázané kľúčové kompetencie žiakmi, ale zameriavali sa predovšetkým na vyučovaciu činnosť učiteľa. Celkovú efektívnosť nastavenej kontrolnej činnosti znižovala skutočnosť, že vedúci pedagogickí zamestnanci sa v analýze sledovanej hodiny hlbšie nezaoberali identifikovanými nedostatkami a zároveň nevenovali potrebnú pozornosť

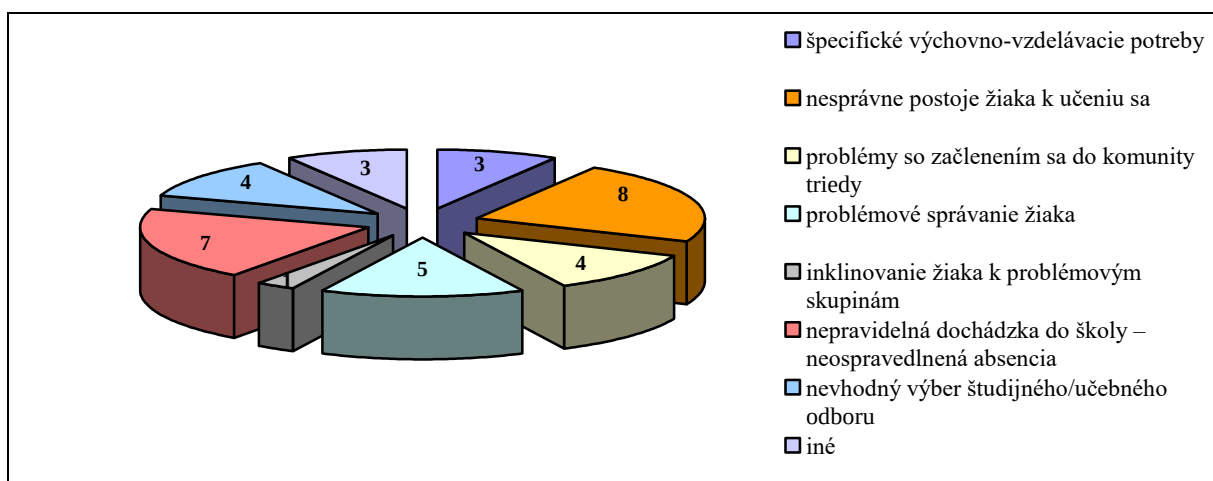
navrhovaným opatreniam, ktoré mali smerovať k zlepšeniu. Kontrolu prijatých opatrení vykonávali vedúci pedagogickí zamestnanci len v 25 % škôl.

Výchovní poradcovia v 91,67 % škôl deklarovali, že svoju činnosť zameriavali aj na poskytovanie odbornej pomoci menej úspešným žiakom a pri riešení vzdelávacích problémov spolupracovali s triednymi učiteľmi a zákonnými zástupcami žiakov. Z vyjadrení výchovných poradcov tiež vyplynulo, že rodičia len málokedy javili serióznym záujem o tieto konzultácie. Prevažná väčšina škôl (98,2 %) uviedla, že výchovní poradcovia, pri eliminácii problémov žiakov, aktívne spolupracovali pri koordinácii diagnostických vyšetrení žiakov s poruchami učenia a správania s odbornými zamestnancami centra pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie (CPPPaP). Napriek tomu bolo (podľa zistení ŠŠI) pôsobenie výchovných poradcov v niektorých školách len na formálnej úrovni, vymedzenej pasívnou účasťou počas rozhovoru triedneho učiteľa so zákonným zástupcom o výchovných alebo vzdelávacích problémoch žiakov.

Napriek tvrdeniu 85,2 % pedagogických zamestnancov, že majú v škole vytvorené priaznivé podmienky pre ďalšie vzdelávanie v oblasti práce s menej úspešnými žiakmi, nebol vo väčšine škôl ich odborný rast v tejto oblasti takmer vôbec zabezpečený. Na základe vyjadrení vedúcich pedagogických zamestnancov, absolvovalo vzdelávanie v oblasti prevencie školského neúspechu celkovo len 1,8 % pedagogických zamestnancov, čo sa javí ako nepostačujúce. Podľa vyjadrení riaditeľov škôl bola dôvodom absencia ponuky zo strany vzdelávacích inštitúcií. Interné vzdelávanie, podľa vyjadrení pedagogických zamestnancov, sa v tejto oblasti nere realizovalo (v ojedinelých prípadoch malo podobu stručnej a neformálnej výmeny informácií). Z uvedeného vyplýva, že školy nedostatočne zabezpečili pripravenosť učiteľov na prácu s menej úspešnými žiakmi.

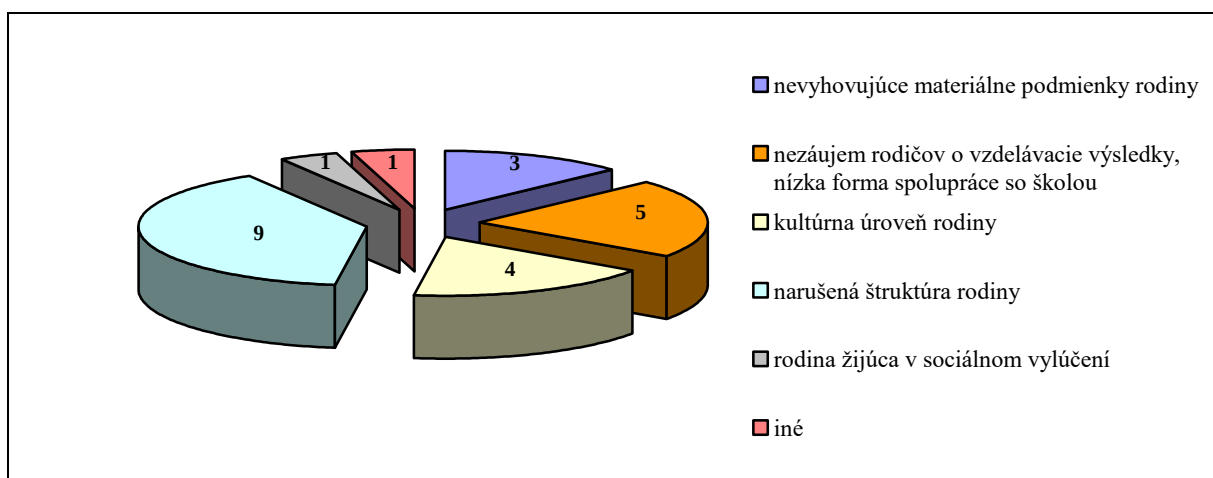
Školský neúspech žiakov je ovplyvnený faktormi, ktoré vplývajú na výchovné a vzdelávacie výsledky prostredníctvom jeho osobnostného aspektu, a zároveň rodinného a školského prostredia. Podľa vyjadrení vedúcich pedagogických zamestnancov, najčastejšie príčiny neprospievania žiakov boli podmienené (číslo v zátvorke vyjadruje počet uvedených odpovedí riaditeľmi škôl):

- **žiakovou osobnosťou** (graf č. 1) – nesprávny postoj k učeniu sa (8), nepravidelná dochádzka do školy (7), problémové správanie žiaka (5), nevhodný výber študijného/učebného odboru (5), problémy so začlenením sa do komunity triedy (4), špecifické výchovno-vzdelávacie potreby (3), inklinovanie žiaka k problémovým skupinám (3), nepravidelná dochádzka do školy – neospravedlnená absencia (2), nevhodný výber študijného/učebného odboru (2), iné (3).

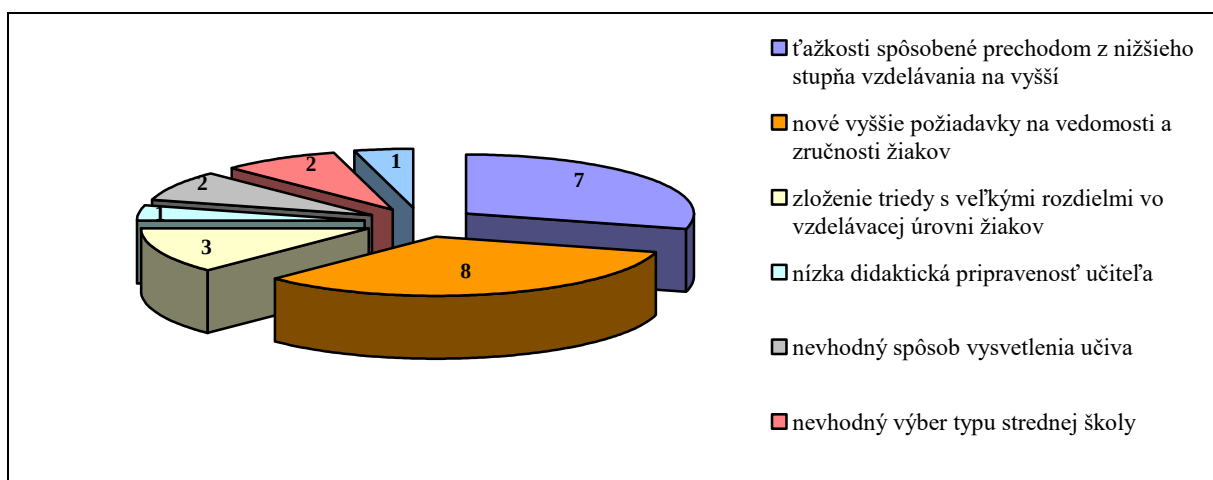
Graf č. 1 Príčiny neprospievania žiakov podmienené **žiakovou osobnosťou**

- **rodinným prostredím** (graf č. 2) – narušená štruktúra rodiny (9), nezáujem zákonných zástupcov o vzdelávacie výsledky (5), kultúrna úroveň rodiny (4), nevyhovujúce materiálne podmienky (3), sociálne vylúčenie rodiny (1), iné faktory (1).

Graf č. 2 Príčiny neprospievania žiakov podmienené **rodinou žiaka**

- **školou** (graf č. 3) – nové vyššie požiadavky na vedomosti a zručnosti žiakov (8), ťažkosti spôsobené prechodom z nižšieho stupňa na vyšší (7), zloženie triedy s veľkými rozdielmi vo vzdelávacej úrovni žiakov (3), nevhodný spôsob vysvetlenia učiva (2), nevhodný výber typu strednej školy (2), nízka didaktická pripravenosť učiteľa (1) a iné (1).

Graf č. 3 Príčiny neprospievania žiakov podmienené **školou**

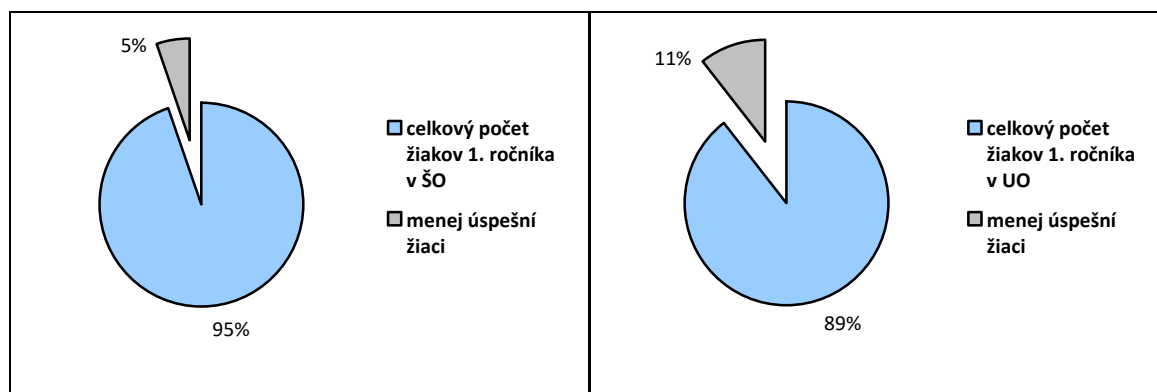
Menej úspešní žiaci 1. ročníka a opatrenia na podporu ich úspešnosti vo vzdelávaní

Z celkového počtu 730 žiakov (tabuľka č. 1) prvého ročníka evidovali v školskom roku 2017/2018 v kontrolovaných školách spolu 48 (**6,58 %**) **menej úspešných žiakov**, z nich 36 v študijnom odbore (ŠO) a 12 v učebnom odbore (UO) (graf č. 4). O opakovanie ročníka požiadalo 20 žiakov (41,67 % - z toho 10 ŠO a 10 UO). Z uvedeného počtu menej úspešných žiakov bolo neprospievajúcich z 1 alebo 2 predmetov 29 (60,42 %). Z 3 a viac predmetov neprospievalo 19 (39,58 %) žiakov.

Kraj	Počet žiakov prijatých do 1. ročníka	Z nich počet menej úspešných žiakov	Počet žiakov neprospievajúcich z 1 alebo 2 predmetov	Počet žiakov neprospievajúcich z 3 a viac predmetov
Bratislavský	158	6	5	1
Trenčiansky	138	14	10	4
Nitriansky	131	11	7	4
Žilinský	99	2	1	1
Banskobystrický	132	12	5	7
Košický	44	3	1	2
Prešovský	28	0	0	0
Spolu	730	48	29	19

Tabuľka č. 1 Menej úspešní žiaci 1. ročníkov

Z vyjadrení vedúcich pedagogických zamestnancov vyplynulo, že žiaci neprospievali prevažne zo všeobecnovzdelávacích predmetov (slovenský jazyk a literatúra, matematika a cudzie jazyky). Z odborných predmetov (technické kreslenie, ekonomika, technika administratívy, technológia) neprospievali žiaci v 17 % kontrolovaných škôl; podľa zistení išlo najčastejšie o žiakov vzdelávaných v učebných odboroch. Vykonať komisionálne skúšky malo povolené 28 (96,55 % ¹) žiakov (z nich bolo 21 v ŠO a 7 v UO), no úspešne ich vykonali len 17 (12 v ŠO a 5 v UO), čo predstavuje 60,71 %. Komisionálne skúšky nevykonali úspešne 3 (10,71 %) žiaci (všetci v ŠO), tí sa následne rozhodli ukončiť štúdium.

Graf č. 4 Pomerné zastúpenie menej úspešných žiakov 1. ročníka v ŠO a UO

Z vyjadrení vedúcich pedagogických zamestnancov vyplýva, že medzi najčastejšie príčiny neprospievania podmienené **žiakovou osobnosťou** patril nevhodný výber študijného/učebného odboru, nesprávny postoj k učeniu sa (z čoho vyplývala nedostatočná domáca príprava a laxný prístup žiakov k vzdelávacím výsledkom) a nepravidelná školská dochádzka (žiaci 1. ročníkov vymeškali celkovo 75 510 hodín – čo tvorilo 21,42 % z celkového počtu vymeškaných hodín, z nich bolo 5,16 % hodín neospravedlnených). Najčastejšie príčiny podmienené **rodinou** žiaka, súviseli najmä s jej narušenou štruktúrou (neúplné rodiny, rodič odcestovaný za prácou) a jej kultúrnou úrovňou. Rodičia v mnohých prípadoch nereagovali na výzvu škôl spolupracovať s CPPP a pri diagnostike žiakov. Za najčastejšie príčiny podmienené **školou** možno považovať (podľa riaditeľov škôl) nevytvorenie prijateľnejších podmienok pre žiakov v súvislosti s prechodom z nižšieho stupňa na vyšší, nerovnomerná skladba tried s väčšími rozdielmi vo vzdelávacej úrovni žiakov, ale aj nižšia didaktická pripravenosť niektorých pedagógov na prácu v triedach a skupinách, ktoré tvoria žiaci s rôznorodými bariérami vo vzdelávaní. V 8 odpovediach riaditelia vidia

¹ Pozn. – z počtu 29 žiakov, ktorí boli menej úspešní v 1 alebo 2 predmetoch

problém vo vyšších požiadavkách, s problematickým adaptovaním sa na iný typ školy; v komplikovanom zložení triedy, ale nepovažujú za dôležité, že sa to môže odraziť v orientácii učiteľov a školy ako takej na odbúranie týchto bariér. Ako adekvátnu pomoc svojim žiakom je možné využiť tzv. tutoring ².

Z riadeného rozhovoru s vedúcimi pedagogickými zamestnancami vyplynulo, že v záujme zlepšenia výchovno-vzdelávacích výsledkov a eliminácie počtu menej úspešných žiakov 1. ročníka sa školy zamerali najmä na individuálny prístup, čo ale žiaci v rozhovore nepotvrdili (62,2 %). Rovnako sa táto skutočnosť nepotvrdila ani na sledovaných vyučovacích hodinách, individuálny prístup k menej úspešným žiakom bol identifikovaný iba na 45,6 % vyučovacích hodín. Ďalšie opatrenia súviseli so spoluprácou triednych učiteľov a zákonných zástupcov, s nastavením systému konzultačných hodín, ale aj so zavedením rovesníckeho učenia. Zistenia ŠŠI však nepotvrdili efektívnosť deklarovaných prijatých opatrení vo všetkých subjektoch. Podľa vyjadrenia menej úspešných žiakov v dotazníku, len 17,8 % z nich prejavovalo záujem o niektorú z foriem individuálneho doučovania. Podľa viacerých riaditeľov sa ako účinné opatrenie javila motivácia k zlepšovaniu vzdelávacích výsledkov žiakov formou záujmovej či inej mimoškolskej činnosti, kde mali možnosť neformálnym spôsobom nadobúdať poznatky a zručnosti, ktoré mohli mať (v konečnom dôsledku) pozitívny vplyv na ďalší prístup žiakov ku školským povinnostiam. Ako ďalšie efektívne opatrenie, pri eliminácii neúspechu žiakov vo vzdelávaní, bola využívaná odborná pomoc zo strany CPPPaP. V tomto smere využívali pomoc tiež pedagogickí zamestnanci, v zmysle odborných konzultácií, čo podľa riaditeľov škôl viedlo ku skvalitneniu práce s menej úspešnými žiakmi. Prijaté opatrenia považovali riaditelia zväčša za účinné a dostatočné, čo argumentovali nielen momentálnym počtom menej úspešných žiakov, ale aj tým, že sa tento počet (s istými výkyvmi vo vyšších ročníkoch) rapidne nezvyšoval. Počet menej úspešných žiakov v 1. ročníku považovali za primeraný nielen vo vzťahu k celkovému počtu prijatých žiakov do 1. ročníka, ale aj k dosiahnutým študijným výsledkom v základnej škole. Podľa ich ďalších vyjadrení, práve faktor dosiahnutých študijných výsledkov v základnej škole bol počas prijímacích a talentových skúšok jedným z najdôležitejších.

Menej úspešní žiaci vo vyšších ročníkoch a opatrenia na podporu ich úspešnosti vo vzdelávaní

Z celkového počtu 2 110 žiakov ³ (tabuľka č. 2) vyšších ročníkov **bolo 110 (5,21 %) menej úspešných vo vzdelávaní**, pričom 85 sa vzdelávalo v ŠO a 25 v UO (graf č. 5). Z 1 alebo 2 predmetov neprospievalo v školskom roku 2017/2018 71 žiakov (65 v ŠO a 6 v UO) a z 3 resp. viac predmetov 39 žiakov (20 v ŠO a 19 v UO). Komisionálne skúšky boli povolené 71 žiakom, z nich bolo 54 úspešných a 1 sa ich nezúčastnil. Podľa vyjadrení vedúcich pedagogických zamestnancov, evidovali najviac neprospievajúcich žiakov vo všeobecnovzdelávacích predmetoch ⁴. V porovnaní s 1. ročníkom sa však miera neúspešnosti zvýšila tiež v odborných teoretických predmetoch ⁵, čo je podľa riaditeľov škôl spôsobené najmä vyššou náročnosťou učiva.

² Každý žiak (nielen ten s problémami) má svojho učiteľa – dôverníka, s ktorým sa pravidelne stretáva a riešia spolu problémy žiaka.

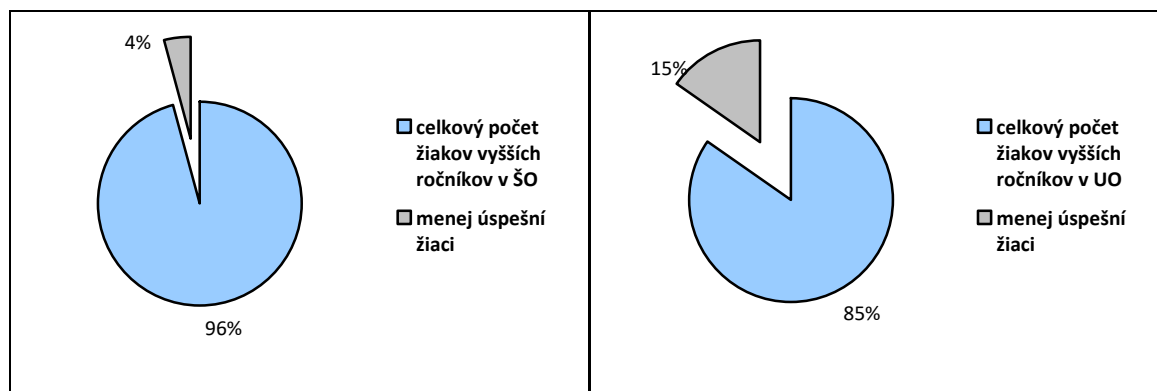
³ Pozn. - z nich bolo 1 972 v ŠO a 138 v UO

⁴ matematika, slovenský jazyk a literatúra, anglický jazyk

⁵ strojárská technológia, elektronika, elektrotechnika, materiály, technické kreslenie, základy výživy a varenia, šitie a ručné práce, účtovníctvo, ekonomika, objektové programovanie

Kraj	Počet žiakov vzdelávajúcich sa vo vyšších ročníkoch	Z nich počet menej úspešných žiakov	Počet žiakov neprospievajúcich z 1 alebo 2 predmetov	Počet žiakov neprospievajúcich z 3 a viac predmetov
Bratislavský	421	17	11	6
Trenčiansky	405	16	15	1
Nitriansky	363	10	4	6
Žilinský	319	17	16	1
Banskobystrický	353	38	20	18
Košický	60	5	0	5
Prešovský	189	7	5	2
Spolu	2110	110	71	39

Tabuľka č. 2 Menej úspešní žiaci vo vyšších ročníkoch

Graf č. 5 Pomerné zastúpenie menej úspešných žiakov vyšších ročníkov v ŠO a UO

Najčastejšie príčiny školského neúspechu pripisovali riaditelia škôl najmä aspektu **osobnosti žiaka**. Podľa nich sa okrem príčin identifikovaných v 1. ročníku objavovali ešte ďalšie, podmienené problémovým správaním žiakov⁶ a narastajúcim nezaujmom o školu, čo v mnohých prípadoch súviselo s ich ekonomickými aktivitami (brigády), ktorými prevažne kompenzovali nepriaznivú finančnú situáciu v rodine a stratu záujmu (motivácie) žiakov o štúdium v danom odbore, resp. v danej škole. Príčiny podmienené **rodinou** žiaka a **školou** boli rovnaké ako u žiakov 1. ročníka.

Z rozhovorov s vedúcimi pedagogickými zamestnancami a z pedagogickej dokumentácie vyplynulo, že príčiny vzdelávacích neúspechov sa síce analyzovali na úrovni pedagogických rád, predmetových komisií, na stretnutiach výchovných poradcov a triednych učiteľov so zákonnými zástupcami, ale opatrenia školy neprijímali alebo niektoré boli málo efektívne.

Medzi účinnejšie opatrenia možno zaradiť poskytovanie záujmovej činnosti, zdieľanie učebných materiálov s vyučujúcimi, alebo aj motiváciu žiakov na stretnutiach s úspešnými absolventmi školy. Podobne ako v 1. ročníku, aj vo vyšších ročníkoch bola efektívnym opatrením pomoc žiakom zo strany školských psychológov z CPPPaP, ktorí v mnohých prípadoch, pri diagnostike porúch učenia nastavili efektívny systém pozitívne vplyvajúci na prekonávanie školského neúspechu jednotlivcov. V niektorých prípadoch považovali riaditelia škôl za problematickú komunikáciu medzi zákonnými zástupcami, CPPPaP a školou. Na základe uvedených zistení možno konštatovať, že školy opatrenia formálne prijímali, no neboli dostatočne efektívne pri prekonávaní školských neúspechov žiakov.

ŠŠI prostredníctvom **dotazníkov** (pedagógovia) a **riadeného rozhovoru** (žiaci) zisťovala konkrétne formy podpory menej úspešných žiakov zo strany kontrolovaných subjektov.

⁶ Pozn. – súvisiace s negatívnym vplyvom sociálneho prostredia

Dotazníkového merania sa zúčastnilo **54** respondentov z radov pedagogických zamestnancov vyučujúcich predmety, v ktorých školy vykazovali neprospievajúcimi žiakmi. Riadené rozhovory boli vedené so **45** menej úspešnými žiakmi, ktorí v predošlom školskom roku úspešne vykonali komisionálne skúšky, prípadne opakovali ročník.

V dotazníku 92,6 % pedagogických zamestnancov potvrdilo, že vedenie škôl im vytvára **dostatočný priestor pre zdieľanie dobrej praxe** v práci s neprospievajúcimi žiakmi. Zároveň si 85,2 % pedagógov myslí, že školy pre nich vytvárajú **dostatočné podmienky pre ďalšie vzdelávanie** v oblasti odstraňovania školského neúspechu, čo je však v priamom protiklade so zisteniami z riadeného rozhovoru s vedením škôl, podľa ktorého sa vzdelávania zúčastnilo len 6 pedagogických zamestnancov. Ďalej sa až 98,2 % pedagogických zamestnancov vyjadrilo, že škola je schopná **poskytnúť žiakom pomoc** (prostredníctvom konzultácií), ktorá by smerovala k eliminácii ich problémov v učení. S týmto vyjadrením však nesúhlasilo až 80 % žiakov. Žiaci uviedli, že pomoc zo strany školského psychológa im bola poskytnutá len v 13,3 % prípadov. Disproporcia bola zistená aj v nasledujúcej dvojici analogických otázok, kde 72,2 % učiteľov v dotazníku tvrdilo, že žiakom poskytujú **doučovanie** mimo vyučovacích hodín, avšak až 82,2 % žiakov sa v rozhovore vyjadrilo, že o doučovaní v školách nič nevedia, prípadne majú informácie o tejto možnosti, no z rôznych dôvodov ju doteraz nevyužili (len 17,8 % žiakov potvrdilo, že doučovanie využilo). Uplatňovanie **rovesníckeho učenia** ako jednej z foriem vyučovania, ktorá sa často využíva vo vzťahu úspešný žiak – menej úspešný žiak, uviedlo 79,6 % učiteľov, ale potvrdilo len 35,6 % žiakov.

Na otázky súvisiace s **podpornými stimulmi** boli odpovede pedagógov prevažne pozitívne. Vyjadrili sa, že venovali **individuálnu pozornosť** menej úspešným žiakom opätovným vysvetlením učiva a diferencovaním úloh a aktivít tak, aby v nich žiaci mohli uspieť (92,6 %). Pripravovali im **pracovné listy** podľa ich individuálnych učebných potrieb (68,5 %) a poskytovali **spätnú väzbu pochvalou** (98,2 %) a pri hodnotení menej úspešného žiaka aplikovali najmä **motivačné formatívne hodnotenie** (88,9 %), s upozornením na chyby a s odporúčaním na zlepšenie (100 %). Pri komunikácii zdôrazňovali žiakom **dôležitosť dobrého vzdelania** pre úspešný život (100 %). Žiaci tieto odpovede vyučujúcich v riadenom rozhovore nepotvrdili. Na otázku, či im na hodinách učiteľa zadávali iné úlohy ako ostatným spolužiakom, sa len 33,3 % respondentov vyjadrilo súhlasne a podobne sa vyjadrili tiež v súvislosti s prípravou individuálnych úloh – skúsenosť s touto formou pomoci vyjadrilo len 4,4 % žiakov. Najmenší rozdiel (27,1 %) medzi vyjadreniami pedagógov a žiakov bol v otázke pozitívnej spätnej väzby, ktorú potvrdilo 71,1 % žiakov. Vyučujúci ich pri čiastkových úspechoch pochválili a povzbudili, resp. nedali im hneď zlú známku, len ich upozornili na chyby a ponúkli príležitosť zlepšiť sa. Viac ako tretina žiakov (38,4 %) nepovažovala vyučovanie za zaujímavé. Aplikácia efektívnych stratégií nebola podporovaná na sledovaných vyučovacích hodinách až v 83,3 % škôl. So zistením tohto nedostatku môže priamo súvisieť vyjadrenie 62,2 % žiakov, ktorí priznali, že vyučovanie ich prestane baviť v tom momente, keď prestanú rozumieť učivu, resp. keď nevedia udržať vzdelávacie tempo s ostatnými spolužiakmi v triede.

V otázkach týkajúcich sa **poznania slabých a silných stránok** žiakov deklarovalo 87 % učiteľov, že sa žiakov pýtajú na ich záľuby, odhaľujú ich silné a slabé stránky a na základe zistení ich motivujú nielen k zaradeniu sa do kolektívu, ale aj zúčastňovaniu sa mimoškolských aktivít. 85,2 % pedagógov sa v dotazníku vyjadrilo, že na základe **pedagogickej diagnostiky** žiakov prispôbovali opatrenia vo vyučovacom procese, čo potvrdilo 60 % žiakov. Zároveň sa vyjadrili, že využili možnosť ísť za učiteľom predmetu, z ktorého neprospievali s cieľom zistiť informácie o možnostiach zlepšenia.

Až 92,6 % učiteľov si nemyslelo, že **menej úspešní žiaci by boli vylučovaní z kolektívu triedy**, čo potvrdil takmer rovnaký podiel respondentov z radov menej úspešných žiakov

(91,1 %). Varovným signálom však je, že skúsenosť s vylúčením z kolektívu malo 8,9 % menej úspešných žiakov, čo indikuje, že takémuto fenoménu je vystavený (v rámci kontrolovaných škôl) každý 11. neprospievajúci žiak. Z výsledkov dotazníka vyplynulo, že pri zlyhávaní žiakov vo vyučovacom procese kontaktovalo ich zákonných zástupcov 87 % pedagógov, čo vo svojich vyjadreniach potvrdilo aj 73,3 % žiakov. Až 77,8 % učiteľov však zároveň uviedlo, že stretnutia so zákonnými zástupcami žiakov iniciujú aj mimo rodičovských združení, čo však 80 % žiakov nepotvrdilo. Podľa 64,8 % učiteľov je **komunikácia so zákonnými zástupcami** menej úspešných žiakov značne **limitovaná ich nezáujmom** o vzdelávacie výsledky ich detí. Súhlas s vyjadrením učiteľov prejavilo v rozhovore len 8,9 % žiakov, ktorí potvrdili, že o ich výchovno-vzdelávacie výsledky sa ich zákonní zástupcovia skutočne nezauímajú. Ostatní žiaci (91,1 %) zastávali opačné stanovisko a deklarovali, že osobný záujem o výsledky zo strany ich rodičov skutočne existuje a prejavuje sa v rôznych formách (konzultácie s triednym učiteľom⁷, s vyučujúcimi predmetov, s výchovným poradcom).

V dotazníku 74,1 % učiteľov uviedlo, že jednou z príčin školského neúspechu žiakov je aj ich **nepravidelná dochádzka** do školy, s čím však súhlasila menej ako polovica žiackych respondentov (44,4 %).

Na základe uvedených zistení možno konštatovať, že v mnohých otázkach sa odpovede učiteľov a žiakov výrazne líšili. Rozdielne nazeranie na mnohé kľúčové oblasti v problematike neúspechu vo vzdelávaní žiakov vedú k opodstatneným pochybnostiam o efektívnosti a účinnosti prijatých opatrení, resp. o pripravenosti učiteľov pracovať s touto skupinou žiakov. K zlepšeniu v oblasti práce s menej úspešnými žiakmi by mohol pomôcť účinný individuálny prístup ku každému žiakovi, poskytnutie pomoci na základe odborných psychologických konzultácií (v gescii CPPP a P), zapojenie úspešnejších a menej úspešných žiakov do systému rovesníckeho vzdelávania, moderné systémové prístupy (tutoring - doučovanie), aplikácia efektívnych moderných stratégií vzdelávania a skvalitnenie spolupráce školy, žiaka a jeho zákonného zástupcu.

Opatrenia školy na podporu rovného prístupu k vzdelávaniu

V 12 kontrolovaných školách sa vzdelávalo spolu 210 žiakov so zdravotným znevýhodnením (ZZ), 1 žiak pochádzal zo sociálne znevýhodneného prostredia (SZP), 3 z marginalizovaných rómskych komunít (MRK) a 1 SOŠ navštevovali 2 deti cudzincov (tabuľka č. 2).

Počet žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia	1
- z nich počet menej úspešných žiakov	0
Počet žiakov so zdravotným znevýhodnením	210
- z nich počet menej úspešných žiakov	6
Počet žiakov z marginalizovaných rómskych komunít	3
- z nich počet menej úspešných žiakov	0
Počet detí cudzincov (vrátane detí imigrantov a detí s imigrantským pôvodom)	2
- z nich počet menej úspešných žiakov	0

Tabuľka č. 3 Podpora rovného prístupu ku vzdelávaniu

Z uvedeného počtu žiakov boli ako menej úspešní evidovaní 6 (2,86 %) žiaci so ZZ z počtu žiakov zo skupiny daného znevýhodnenia. Nedostatočné vzdelávacie výsledky vykazovali títo žiaci vo všeobecno-vzdelávacích predmetoch (matematika, anglický jazyk, slovenský jazyk a literatúra). Podľa vyjadrenia vedúcich pedagogických zamestnancov boli príčiny neprospievania podmienené nielen nedostatočnou prípravou na vyučovanie,

⁷ Pozn. – telefonická a elektronická komunikácia

ale aj zmenou sociálneho postavenia rodiny či zmenou rodinných pomerov. Ani v jednom zo subjektov neboli zaznamenané problémy so sociálnym začlenením sa týchto žiakov do kolektívu triedy. Na elimináciu neúspechu boli prijaté opatrenia v podobe sústavného diagnostického pozorovania školským psychológom, prípadne zavedenie individuálneho vzdelávacieho programu na základe odporúčaní poradenského zariadenia a individuálneho prístupu zo strany učiteľov počas vyučovania, čo však bolo v niektorých prípadoch v rozpore so zisteniami ŠŠI na pozorovaných hodinách (diferencovaný prístup k žiakom a rešpektovanie rozdielnych individuálnych vzdelávacích potrieb žiakov sa vyskytovali len v ojedinelých prípadoch). Ďalším opatrením, ktoré sa zároveň javilo ako **najúčinnejšie**, bola podpora sebarealizácie žiaka v aktivitách organizovaných školou. Podľa vyjadrení vedúcich pedagogických zamestnancov, k najčastejším podmienkam (graf č. 6) vytvoreným na zabezpečenie rovného prístupu a začlenenia žiakov pochádzajúcich zo SZP, z MRK, žiakov so ZZ a detí cudzincov (vrátane detí imigrantov a detí s imigrantským pôvodom) do komunity triedy a procesu vzdelávania patrili – komunikácia so zákonnými zástupcami žiakov, individuálny prístup na vyučovacích hodinách, zabezpečenie prostredia podporujúceho personalizované učenie sa, doučovanie, sústavné diagnostické pozorovanie zo strany špeciálneho pedagóga a školského psychológa, využívanie motivačného formatívneho hodnotenia a cieľavedomé podporovanie motivujúcich sociálnych vzťahov v triede.

Graf č. 6 Podmienky začlenenia sa do komunity triedy, procesu vzdelávania a zabezpečenia rovného prístupu

Záver

Opatrenia prijímané na podporu menej úspešných žiakov vo vzdelávaní boli hodnotené v 12 stredných odborných školách. Za príčiny školského neúspechu žiakov považovali riaditelia škôl najčastejšie faktory, ktoré súviseli s osobnosťou žiaka a jeho rodinou (štruktúra rodiny, nevyhovujúce materiálne podmienky a s nimi spojená brigádnická zárobková činnosť žiakov), s nezaujmom zákonných zástupcov o vzdelávacie výsledky žiakov a nízkou formu spolupráce so školou. Príčiny neúspechu podmienené školou, podľa riaditeľov, súviseli najmä s nesplnenými očakávaniami vo zvolenom odbore štúdia a následným nezvládnutím jeho náročnosti, so zložením triedy, so značnými rozdielmi

vo vzdelávacej úrovni žiakov a nižšou didaktickou pripravenosťou niektorých učiteľov. Školy však nedokázali prijímať také opatrenia, ktoré by uvedené príčiny účinne eliminovali. Zo zistení vyplýva, že vnútorný systém kontroly a hodnotenia žiakov, ako jeden z efektívnych faktorov pri eliminácii vzdelávacieho neúspechu žiakov, nebol rozpracovaný celkovo v 33,33 % kontrolovaných škôl, resp. bol vypracovaný len na formálnej úrovni bez systematického nastavenia reálne aplikovateľných opatrení. V ostatných subjektoch bol tento systém rozpracovaný na rôznej kvalitatívnej úrovni.

Kontrolná a hospitačná činnosť bola v prevažnej miere realizovaná vedením škôl a orientovaná len na vyučovanie učiteľom – plnenie edukačných cieľov, učebných osnov, využívanie metód a foriem, no bez orientácie na učebnú činnosť žiakov a bez rozvoja ich kompetencií. V mnohých subjektoch znižovala efektivitu vnútorného kontrolného systému absencia identifikovania konkrétnych nedostatkov a návrhov adekvátnych opatrení na ich odstránenie. Evidentnú formálnu úroveň (účinnosti opatrení a kontroly ich plnenia) dokumentoval aj obsah zápisníc z pedagogických porád, kde boli výchovno-vzdelávacie výsledky žiakov abstrahované len do podoby štatistických výsledkov.

ŠŠI hodnotila efektivitu prijatých opatrení zo strany škôl vo vzťahu k menej úspešným žiakom z rôznych informačných zdrojov – prostredníctvom analýzy dotazníkov určených pedagogickým zamestnancom (vyučujúcich predmety, v ktorých žiaci v školskom roku 2017/2018 neprospievali), rozhovorov s menej úspešnými žiakmi a priamym pozorovaním vyučovacieho procesu. Opatrenia boli vyhodnotené ako menej efektívne, čo potvrdila aj disproporcia v odpovediach učiteľov a žiakov, ktoré sa v mnohých otázkach značne líšili. Tieto zistenia svedčia o nedostatočnom prístupe pedagógov k eliminácii neúspechu menej úspešných žiakov. Ako nedostatočné sa ukázalo uplatňovanie inovatívnych metód a foriem práce vo vyučovacom procese, čo súviselo nielen s nízkou didaktickou nepripravenosťou učiteľov, ale aj s nezaujmom pedagogických zamestnancov o ďalšie vzdelávanie v oblasti školského neúspechu. Práve vzdelávanie mohlo byť jedným z hlavných pilierov v systematickej a efektívnej eliminácii výskytu a recidívy školského neúspechu u žiakov.

V oblasti podpory rovného prístupu k vzdelávaniu bol síce identifikovaný nízky počet menej úspešných žiakov⁸, no napriek tomu bolo hospitačnou činnosťou zistené, že diferencovaný prístup k žiakom a rešpektovanie rozdielnych individuálnych vzdelávacích potrieb žiakov sa vyskytovalo len v ojedinelých prípadoch.

Odporúčania a podnety

Riaditeľom škôl

- systematicky monitorovať príčiny školského neúspechu žiakov, uplatňovať individuálny prístup a inovatívne metódy v edukácii menej úspešných žiakov a vypracovať efektívny a účinný vnútorný systém kontroly a hodnotenia
- analyzovať výchovno-vzdelávacie výsledky menej úspešných žiakov v predmetových komisiách, systematicky ich vyhodnocovať a prijímať účinné opatrenia smerujúce k eliminácii nedostatkov
- spolupracovať so zákonnými zástupcami žiakov počas celého obdobia štúdia, nielen v prípadoch výrazného zhoršenia vo vzdelávaní
- podporovať účasť pedagogických zamestnancov na vzdelávaní v oblasti prevencie školského neúspechu žiakov

⁸ Pozn. – 2,86 % z počtu žiakov so ZZ

Metodicko-pedagogickým centrám

- poskytnúť pedagogickým zamestnancom vzdelávací program kontinuálneho vzdelávania zameraný na oblasť prevencie školského neúspechu žiakov a oblasť zaistenia rovného prístupu a individuálnych potrieb žiakov